

Anna Berezka

Rola kształcenia ustawicznego w realizacji wyzwań Unii Europejskiej

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 33/2, 9-21

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Berezka*, doktorantka
Uniwersytet Szczeciński

ROLA KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W REALIZACJI WYZWAŃ UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie

Zgodnie ze strategią UE *Europa 2020* osiągnięcie wysokiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego zależy m.in. od innowacyjności i kreatywności, które zapewnią odpowiednio wykształceni ludzie. Dla kraju o ograniczonych zasobach kapitałowych obywateli, jakim jest Polska, inwestycje w edukację są więc niezbędnym kluczem do sukcesu.

Obecnie wiedza, informacje szybko się dezaktualizują, dlatego współczesny pracownik niezależnie od zajmowanego stanowiska i specjalności zawodowej, tego, czy jest właścicielem firmy, czy też pracuje na etacie, musi być otwarty na wyzwania i zmiany, z jakimi muszą się zmierzać firmy czy organizacje w gospodarce rynkowej. Z tego względu ogromne znaczenie ma kształcenie ustawiczne. Stąd celem artykułu jest omówienie znaczenia kształcenia ustawicznego, jego wpływu na rozwój gospodarczy oraz wzrost świadomości społecznej. Przedstawiono także cele i formy kształcenia oraz najnowsze wyniki badań dotyczące aktywności szkoleniowej.

Słowa kluczowe: kształcenie ustawiczne, kapitał ludzki, wykształcenie

Wprowadzenie

W XXI w. świat opiera się na nowoczesnych technologiach, internecie, ale przede wszystkim na wiedzy. Nikogo dziś nie trzeba przekonywać, jak ważne jest posiadanie wiedzy, jej pogłębianie i umiejętne wykorzystanie. Świat staje się glo-

* Adres e-mail: anna.berezka@tu.koszalin.pl.

balną wioską i nic nie jest w stanie tego procesu powstrzymać. Przepływ informacji, *know-how* i ludzi jest niezbędny dla rozwoju nauki i techniki¹. Według Ikujiro Nonaki „wiedza jest dzisiaj jedynym pewnym źródłem przewag konkurencyjnych. Kiedy bowiem eksplodują nowe technologie, mnożą się konkurenci, a produkty starzeją się prawie w ciągu nocy, przedsiębiorstwami mogącymi osiągać sukcesy są te, które tworzą nową wiedzę, rozpowszechniają ją w całej organizacji i przekształcają w nowe technologie i produkty”². Innymi słowy: „wyszliśmy” z epoki, gdzie korzyści wynikały przede wszystkim z inwestycji kapitałowych, „przeszliśmy” przez epokę, w której zyski przynosiło inwestowanie w technologię, a obecnie wkroczyliśmy w trzecią epokę, w której liczy się bogactwo wiedzy, jaką posiada przedsiębiorstwo³. Bez nauki nie można mówić o rozwoju człowieka, poprawie warunków jego życia społecznego i kulturowego. Aby to bogactwo osiągnąć, niezbędne jest kształcenie ustawiczne. Celem artykułu było wskazanie potrzeby promocji kształcenia. Z tego względu przedstawiono programy, które je wspierają, i omówiono rolę tej formy kształcenia we współczesnym świecie, a także zwrócono uwagę na znaczenie współpracy szkolnictwa wyższego z pracodawcami oraz instytucjami rynku pracy.

1. Wyzwania rozwojowe UE a kształcenie ustawiczne

W ramach Europejskiej Strategii na rzecz Zatrudnienia kształcenie ustawiczne zostało zdefiniowane jako podejmowane nieustannie wszechstronne kształcenie w celu wzbogacania wiedzy, doskonalenia umiejętności i podwyższania kompetencji⁴. Kształcenia ustawicznego nie należy już dłużej postrzegać tylko jako jednego z wielu aspektów edukacji i szkoleń. Powinno ono zyskać miano motywu przewodniego, który zapewni udział w szerokim zakresie różnorodnych form kształcenia⁵.

¹ A. Faron, M. Zuchowicz, E. Fiołka, *Studenci Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu jako adepci europejskiego społeczeństwa wiedzy*, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, materiały konferencyjne „Polskie szkolnictwo wyższe w procesie budowania Europejskiego Społeczeństwa Wiedzy”, Conlinuo, Wrocław 2001, s. 119.

² I. Nonaka, *The Knowledge – Creating Company*, „Harvard Business Review” 1991, No. 6, s. 96–104.

³ B. Wawrzyniak, *Odnawianie przedsiębiorstwa. Na spotkanie XXI wieku*, Poltext, Warszawa 1990, s. 180–182.

⁴ *Europejska Strategia na rzecz Zatrudnienia*, UE 2011, <http://ec.europa.eu/socjal> (25.05.2012).

⁵ Komisja Wspólnot Europejskich, *Memorandum dotyczące kształcenia ustawicznego*, dokument roboczy, Bruksela 30 października 2000 r., s. 3.

Na początku lat 90. w gospodarkach europejskich nastąpiły gwałtownie zmiany w produkcji oraz sposobie prowadzenia transakcji handlowych i dokonywania inwestycji. Zachwiało to rynkami pracy i doprowadziło do wysokiego poziomu bezrobocia strukturalnego, a także ujawniło, że umiejętności pracowników nie idą w parze z wymogami stawianymi przez pracodawcę, natomiast wiele miejsc pracy zajmują osoby o nieodpowiednich kwalifikacjach⁶. Aby rozwiązać wskazane problemy, należało przeanalizować wzorce zapewniania właściwej edukacji i szkoleń oraz sposoby uczestniczenia w nich. Takich analiz oraz sposobów rozwiązania problemu Wspólnota Europejska dokonała w 1995 r. dzięki staraniom dwu Generalnych Dyrekcji: Wychowania, Kształcenia i Młodzieży oraz Zatrudnienia, Stosunków Przemysłowych i Spraw Społecznych. Dyrekcje te, a w zasadzie ich szefowie – Edith Cresson i Pdraig Flynn – opracowały raport *Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa* znany pod nazwą *Białej księgi Komisji Europejskiej o edukacji*⁷. W pierwszej części raportu wśród bieżących zadań stojących przed państwami członkowskimi wymieniono podwyższenie jakości kształcenia i rozwijanie innowacji, przygotowanie nowych typów kwalifikacji, rozwijanie kształcenia ustawicznego z jednoczesnym uczynieniem z edukacji dorosłych uprzywilejowanego terenu inicjatyw i rozwoju. Podkreślono, że za proces uczenia się odpowiada przede wszystkim sama jednostka. W drugiej części raportu wskazano kierunki działań na rzecz urzeczywistnienia uczącego się społeczeństwa. Zwrócono uwagę na konieczność zachęcania wszystkich do zdobywania nowej wiedzy. Możliwości są różne, ale do najskuteczniejszych należą rozpoznawanie i weryfikowanie kwalifikacji, mobilność (zmiana miejsca) uczenia się, multimedialne programy komputerowe. Innym zaleceniem jest szersze wiązanie szkoły z przedsiębiorstwami przez praktyki, staże i kursy. Ważny aspekt to walka ze zjawiskiem marginalizacji form i placówek edukacji dorosłych. Powinny one być cenione na równi ze szkołą powszechną, a Wspólnota Europejska będzie je wspierać, udzielając im różnych form pomocy.

Białą księgę wydano tuż przed ogłoszeniem roku 1996 *Europejskim rokiem uczenia się przez całe życie*. Trzy lata później, dokładnie 19 czerwca 1999 r., ministrowie ds. edukacji 29 krajów podpisali Deklarację bolońską – dokument zawie-

⁶ *Biała księga Komisji Europejskiej: Growth, Competitiveness and Employment*, 1993.

⁷ *The White Paper on Education and Training. Teaching and Learning – Towards the Learning Society*, European Commission, The Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 1995; wyd. polskie: Komisja Europejska, *Biała księga kształcenia i doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna – TWP, Warszawa 1997.

rający zadania prowadzące do zbliżenia systemów szkolnictwa wyższego krajów europejskich. Głównym celem Deklaracji było stworzenie do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, w którym miała być znacznie ułatwiona mobilność studentów i pracowników akademickich, a uczelnie miały umożliwić studentom pełny rozwój ich osobowości i uzyskanie umiejętności dostosowanych do potrzeb rynku pracy. W związku z faktem, że około 4000 instytucji szkolnictwa wyższego (w całej Europie) funkcjonowało w różnych systemach organizacyjnych, w różnych warunkach pracy, zatrudnienia, a także różnym statusie kadry dydaktycznej i naukowej, Proces Boloński zmierzał do opanowania tej różnorodności i stworzenia w skali Europy spójnej i kompatybilnej struktury, co stanowiło niezbędny warunek do osiągnięcia przejrzystości, a co za tym idzie – porównywalności i konkurencyjności europejskich uniwersytetów zarówno na terenie Europy, jak i w świecie⁸. Z kolei w 2000 r. w trakcie szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie wytyczył strategiczny cel uczynienia z Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki świata opartej na wiedzy. Najważniejszym działaniem, które miało ten cel urzeczywistnić, było upowszechnianie dostępu do rynku pracy i integracji społecznej za pośrednictwem inwestycji w kapitał ludzki – w wiedzę i umiejętności obywateli na każdym etapie życia.

W zakresie edukacji wyznaczono cele strategiczne, które zostały zawarte w programie promującym kształcenie ustawiczne *LifeLong Learning* (LLL). W tym obszarze przyjęto następujące założenia, jakie stawiała i nadal postuluje UE:

- a) opracowanie i wdrożenie LLL na wysokim poziomie, pozwalającym na uzyskanie wysokich kwalifikacji i kompetencji zawodowych w obszarze europejskim;
- b) poprawa atrakcyjności, jakości i dostępności LLL we wszystkich krajach europejskich;
- c) wprowadzenie spójności społecznej, aktywnej społeczności obywatelskiej, dialogu intelektualnego, równouprawnienia płci i rozwoju osobistego;
- d) promowanie kreatywności, konkurencyjności, zatrudnienia i przedsiębiorczości;
- e) aktywizacja w zakresie LLL osób i grup zawodowych zagrożonych wykluczeniem w celu zmniejszenia efektów bezrobocia;
- f) promocja nauki języków obcych oraz rozwoju nowoczesnych technologii.

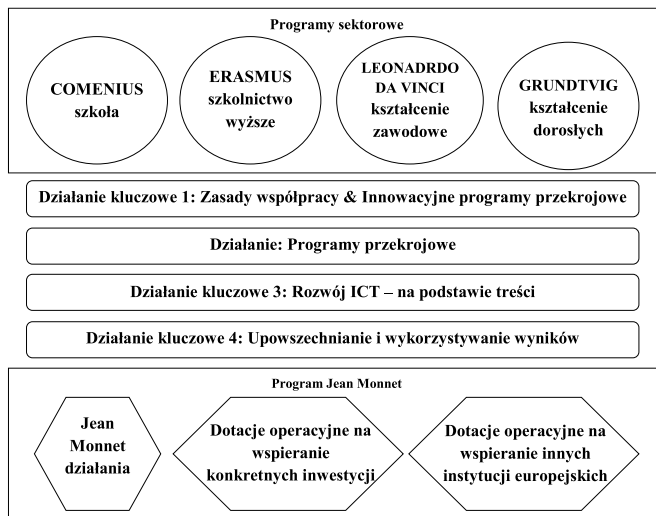
⁸ *Komunikat Wspólnot Europejskich* COM (2003) 58 ostat. Bruksela 2003, oprac. G. Sztajerka (European Commission, *The Role of the University in the Europe of Knowledge*, Brussels 2003).

W zakresie kształcenia ustawicznego obowiązują identyczne, wspólne wartości w całej UE:

- a) człowiek uczy się na wszystkich etapach życia; proces edukacji nie kończy się wraz z uzyskaniem dyplomu takiej czy innej szkoły;
- b) skupienie się na różnych umiejętnościach zarówno ogólnych, jak i zawodowych w nauczaniu i uczeniu tych umiejętności, gdzie bierze się pod uwagę cechy osobowości;
- c) współpracę sektora publicznego z prywatnym – kształcenie odbywa się nie tylko w ramach formalnych systemów edukacji, ale także poza nimi;
- d) rozbudzenie chęci i motywacji do nauki⁹.

Od 2007 r. w ramach UE w zakresie LLL powstały takie projekty, jak: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig, Jean Monnet (rysunek 1). Czas ich zakończenia datuje się na 2013 r. z możliwością dalszej oferty. Każdy z wymienionych programów charakteryzuje się pewną specyfiką: ma odrębną strukturę, służy innym celom i adresowany jest do innej grupy odbiorców. Wszystkie jednak mają na celu wsparcie i rozwój systemów kształcenia.

Rysunek 1. Struktura programu europejskiego *Uczenie się przez całe życie*

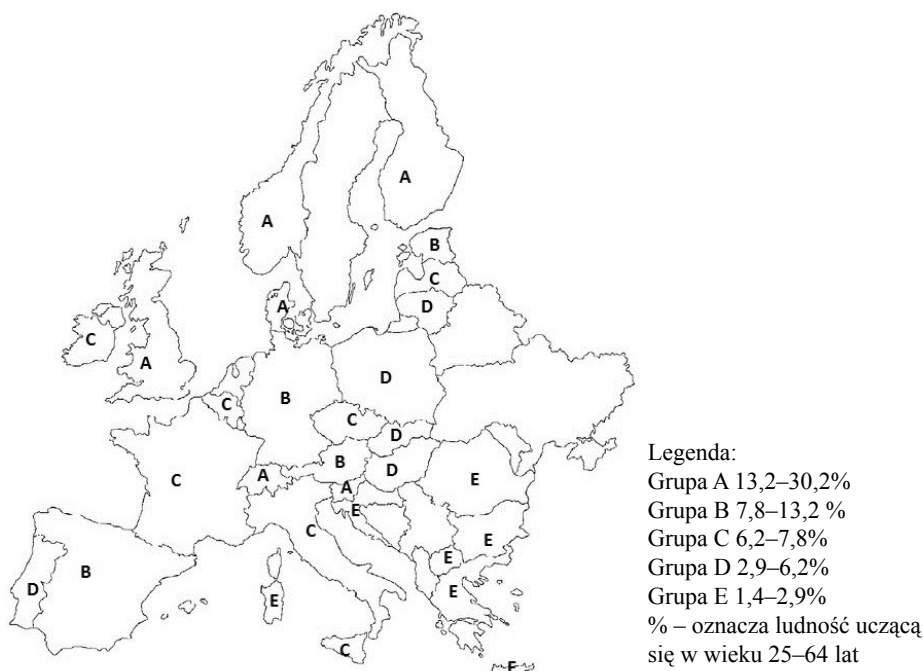

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D. Koprowska, J. Religa, *Międzynarodowe projekty ustawicznej edukacji zawodowej*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2012, nr 3, s. 31.

⁹ A. Łaszczok, *Wiedza o sobie – kluczowy element LifeLong Learning*, w: *LifeLong Learning. Edukacja przez całe życie*, red. M. Makowski, AJD, Częstochowa 2010, s. 21.

Kraje członkowskie UE mają równy dostęp do wymienionych programów. Niestety, jak widać na rysunku 2, występują znaczne różnice w edukacji LLL. Do krajów przodujących w kształceniu ustawicznym zalicza się: Danię, Szwajcarię, Islandię, Finlandię, Wielką Brytanię, Holandię, Austrię i Słowenię. Do grupy krajów o najniższym wskaźniku należą: Francja, Włochy, Portugalia i Polska¹⁰.

Rysunek 2. Dane odzwierciedlające edukację ludności w wieku 25–64 lat

Źródło: T. Prauzner, *LifeLong Learning – edukacja przez całe życie*, w: *Edukacja techniczna i informatyczna*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa 2011, s. 167.

2. Formy kształcenia ustawicznego

Wszyscy ludzie uczą się – świadomie bądź nieświadomie – w ciągu całego życia. Człowiek może uczyć się wszędzie: w szkole, pracy, domu, lokalnej społeczności, podróżując, dzięki kontaktom z sąsiadami, obcokrajowcami, poprzez

¹⁰ T. Prauzner, *Lifelong Learning – edukacja przez całe życie*, w: *Edukacja techniczna i informatyczna*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa, 2011, s. 167.

media, jak również w różnego typu organizacjach. Koncepcja uczenia się przez całe życie obejmuje więc rozwój osobowy w rozmaitych formach i różnorodnych kontekstach. Można śmiało powiedzieć, że żyjemy obecnie w społeczeństwie uczącym się przez całe życie. Proces całościowego uczenia się może się odbywać w trakcie pozyskiwania wiedzy i umiejętności w sposób formalny, nieformalny bądź też incydentalny (tabela 1)¹¹.

1. **Kształcenie formalne** odbywa się w placówkach oświatowych i ośrodkach szkoleniowych, posiada ustrukturyzowany charakter ze względu na czas i treść, kończy się uzyskaniem uznawanych dyplomów i świadectw kwalifikacji.
2. **Kształcenie nieformalne** odbywa się równoległe z nauką zapewnianą przez powszechne systemy edukacji i szkoleń, ale z reguły nie prowadzi do nabycia formalnego dyplomu, ponieważ ma miejsce poza oficjalnym systemem oświatowym. Może być organizowane w miejscu pracy albo przez grupy i organizacje obywatelskie.
3. **Kształcenie incydentalne (nieoficjalne)** w sposób naturalny towarzyszy codziennemu życiu. Jest ono nieustrukturyzowane i niezorganizowane, nie jest zorientowane na cel i nie prowadzi do uzyskania certyfikatu.

Tabela 1. Proces całościowego uczenia się

Uczenie formalne	Uczenie nieformalne	Uczenie incydentalne
Miejsce: formalny system oświaty	Miejsce: poza formalnym systemem oświaty	Miejsce: życie codzienne
Ustrukturyzowane, zorientowane na cel	Częściowo ustrukturyzowane, zorientowane na cel	Nieustrukturyzowane, niezorientowane na cel
Uzyskanie dyplomu	Brak formalnego dyplomu	Brak formalnego dyplomu
Jasny podział ról	Zmienny podział ról	Brak podziału ról
Mocna pozycja społeczna	Średnia pozycja społeczna	Słaba pozycja społeczna
Obowiązkowość	Dobrowolność	Nieświadome
Motywacja zewnętrzna	Motywacja wewnętrzna	Nieświadome

Źródło: D. Barwińska, *Uczenie nieformalne i incydentalne w procesie całościowego uczenia się dorosłych*, w: *Edukacja ustawiczna dorosłych w europejskiej przestrzeni kształcenia z perspektywy polskich doświadczeń. Studia i szkice socjopedagogiczne dedykowane profesorowi Janowi Saranowi*, red. M. Pakuła, A. Dudak, Wyd. UMCS, Lublin 2009, s. 249.

¹¹ D. Barwińska, *Uczenie nieformalne i incydentalne w procesie całościowego uczenia się dorosłych*, w: *Edukacja ustawiczna dorosłych w europejskiej przestrzeni kształcenia z perspektywy polskich doświadczeń. Studia i szkice socjopedagogiczne dedykowane profesorowi Janowi Saranowi*, red. M. Pakuła, A. Dudak, Wyd. UMCS, Lublin 2009, s. 248–249.

W praktyce edukacyjnej ciągle jeszcze dominuje kształcenie formalne, mimo iż można zaobserwować, że wraz ze zmieniającym się społeczeństwem, rynkiem pracy i nowymi wymaganiami wzrasta też znaczenie kształcenia nieformalnego. Człowiek dorosły w coraz szerszym zakresie uczy się i wychowuje pod wpływem oddziaływań szeroko rozumianego środowiska nieszkolnego. Śmiało można stwierdzić, że współcześnie istnieje wyraźna moda na edukację nieformalną.

Kształcenie przez całe życie, które uwzględniałoby integrację trzech form kształcenia: formalnego, nieformalnego i incydentalnego, mogłoby ułatwić zdobywanie kwalifikacji oraz pozwolić na budowę elastycznego systemu edukacji¹².

3. Polskie uwarunkowania kształcenia ustawicznego

Po latach realnego socjalizmu, gdy spadek znaczenia kwalifikacji i zdolności dla określania statusu społecznego był mocno zaznaczony, od początku transformacji ustrojowej, czyli od 1989 r., obserwuje się szybki wzrost doceniania kapitału ludzkiego. Jednak, aby ten wzrost osiągnąć, należało stworzyć akty prawne, które nadałyby odpowiednie tempo reformie edukacji.

Wiele społecznych oczekiwań rozbudziło przyjęcie ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty¹³ znacznie różniącej się od obowiązującej przez 30 lat ustawy z 15 lipca 1961 r. Przeczytać w niej można: „Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa, kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniem zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Podstawą nauczania i wychowania respektujących chrześcijański system wartości są zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła powinna zapewnić każdemu uczniowi warunki do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”. Ustawa z jednej strony nawiązywała już

¹² *Ibidem*, s. 250.

¹³ Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (DzU z 1996 r., nr 67, poz. 329).

do nowoczesnego rozumienia problemów edukacji i uwzględniała postulaty wielu środowisk i specjalistów, z drugiej jednak strony nie brała pod uwagę problemów wynikających z nieuniknionych przemian w społecznej świadomości i narastających potrzeb edukacyjnych. Nie mogła zatem spełniać społecznych oczekiwań dotyczących: podniesienia jakości pracy dydaktycznej, dopasowywania programów szkolnych do zmieniających się ustawicznie potrzeb życia, intensyfikacji wychowania przez pracę, wdrożenia dzieci i młodzieży do samodzielnego uczenia się¹⁴. Powodowało to coroczną jej nowelizację w latach 1992–2004. Obecnie ramy prawne funkcjonowania kształcenia ustawicznego w Polsce określone są również w szeregu innych ustaw, m.in. w ustawie o szkolnictwie wyższym, ustawie o zatrudnieniu i bezrobociu, Kodeksie pracy, ustawach podatkowych.

Dokonujące się na początku lat 90. przemiany o charakterze społeczno-gospodarczym związane ze zmianą ustroju, przejściem do gospodarki rynkowej, przemianami na rynku pracy sprawiły, że szkoły oprócz tradycyjnie przypisanych im funkcji miały przejąć dodatkowe zadania, takie jak: przygotowanie do pracy w gospodarce rynkowej, edukacja dorosłych oraz zmiana czy uzupełnienie kwalifikacji zawodowych. Ważnym elementem zmian były również zabiegi o charakterze wychowawczym związane z potrzebą przebudowy sposobów myślenia o demokracji, tolerancji, samorządności czy samodzielności. Zadania te nabierały szczególnego znaczenia w perspektywie czekającej Polskę integracji z UE i stawały się kluczowym problemem społecznym¹⁵.

Polska podobnie jak inne kraje na świecie i w Europie stała się jednym z ogniw procesu globalizacji. Zachodzące w świecie szybkie zmiany technologiczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe są dodatkowymi, a może nawet głównymi przesłankami wymuszającymi ciągłość samodoskonalenia się współczesnego człowieka.

Szczególnego znaczenia doksztalcenie zarówno formalne, nieformalne, jak i incydentalne, nabiera w Polsce, gdzie setki tysięcy ludzi pozostają bez pracy z powodu braku odpowiednich kwalifikacji, umiejętności i kompetencji. Zawody, które jeszcze kilka lat temu wydawały się niezastąpione (np. kowal, tkacz, hutnik), na skutek gwałtownego rozwoju technologii informatycznych są obecnie zastępowane innymi (np. logistyk, telemarketer czy developer). Głęboka nierównowaga

¹⁴ A. Ćwikliński, *Zmiany w polskiej edukacji w okresie globalizacji, integracji i transformacji systemowej*, WN UAM, Poznań 2005, s. 309.

¹⁵ *Szkolnictwo niepaństwowe. Partnerstwo czy konkurencja?*, red. A. Karpińska, MWN, Olecko 1997, s. 56.

na polskim rynku pracy przejawiająca się w przestrzennym i kwalifikacyjno-zawodowym niedopasowaniu podaży do popytu na pracę oraz w wysokim bezrobociu strukturalnym stwarza duże potrzeby poszerzania posiadanych i zdobywania nowych kwalifikacji przez pracujących i bezrobotnych, a także zmiany struktur i metod kształcenia stosownie do aktualnych i przyszłych wymagań pracodawców. Ważna staje się kwestia podaży alternatywnych programów kształcenia mających na celu niwelowanie różnic w dostępie pracowników do edukacji zawodowej oraz zdobycia niezbędnych w pracy kompetencji i umiejętności.

Oczekuje się, że w najbliższych dekadach w Polsce nastąpi istotne przesunięcie popytu na pracę w kierunku zawodów opartych na wysokich kwalifikacjach, do których niezbędna jest doskonała znajomość matematyki i nauk przyrodniczych. Szczególnie zadanie stoi zatem przed szkołami wyższymi. Współczynnik scholaryzacji osiągnął co prawda jeden z najwyższych poziomów w Europie i 500 studentów przypadających na 10 tys. mieszkańców daje Polsce szósty wynik na świecie¹⁶. Jeżeli jednak uczelnie kształcić będą na kierunkach, które nie są zbieżne z potrzebami rynku pracy, bezrobocie wśród absolwentów będzie rosło, a motywacja do studiowania będzie spadać, ponieważ ostateczna weryfikacja wartości wykształcenia dokonuje się na rynku pracy. Uczelnie mają wyznaczać nowe horyzonty i kształtować przyszłość obywateli. Na nich spoczywa olbrzymia odpowiedzialność za jakość polskiej inteligencji – w tym nauczycieli, lekarzy czy inżynierów. Niezbędne do prawidłowego wyboru kierunku studiów jest też upowszechnienie wśród potencjalnych studentów informacji o prognozowanym popycie na absolwentów różnych specjalności. Przydatne do tego mogą się okazać wszelkiego rodzaju analizy, badania oraz monitoring rynku pracy. Najnowsze badania dotyczące kształcenia ustawicznego wskazują, że Polska na tle innych krajów UE ma jeden z najniższych wskaźników w tym zakresie. W 2011 r. tylko 20% dorosłych Polaków dokończyło się w jakiegokolwiek formie. Wśród nich było 2,69 mln pracujących i 290 tys. bezrobotnych. Około 3 mln osób podnosi swoje kompetencje samodzielnie, bez udziału trenerów czy prowadzących, a pozostali korzystają z różnego rodzaju kursów i szkoleń¹⁷. Jednak większość Polaków nie korzysta z żadnych form dokończania. Osoby z niższym wykształceniem, takie, które dzięki szkoleniom mogłyby poprawić swoją sytuację na rynku pracy, nie są zainteresowane podnoszeniem kwalifikacji. Najczęściej dokończają się osoby z wyższym wykształceniem, w przedziale wiekowym 25–34 lata (tabela 2).

¹⁶ *W Polsce jest za dużo studentów*, <http://wojcicki.salon24.pl/11312> (28.05.2013).

¹⁷ *Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce*, wyniki badań z 2011 r., www.bkl.parp.gov.pl (28.05.2013).

Tabela 2. Aktywność szkoleniowa pracujących oraz bezrobotnych w ciągu ostatnich 12 miesięcy w podziale na wiek i poziom wykształcenia (w %)

Pracujący/bezrobotni (wiek, wykształcenie)			Dokształcanie się w ciągu ostatnich 12 miesięcy			
			Nie dokształcał się w żadnej formie	Dokształcał się w jakiegokolwiek formie (A lub B)	Dokształcał się w formie:	
					Kształcenie nieformalne (samokształcenie) (A)	Kształcenie poza formalne (kursy, szkolenia) (B)
Pracujący	Wiek	18–24	76	24	14	14
		25–34	72	28	15	20
		35–49	74	25	13	19
		50–59/64	78	21	12	15
	Wykształcenie	gimnazjum i poniżej	87	13	6	8
		zasadnicze zawodowe	90	10	4	7
		średnie	77	24	12	17
		wyższe	53	47	28	35
	Ogółem		75	25	14	18
	Bezrobotni	Wiek	18–24	78	25	16
25–34			77	23	13	14
35–49			87	16	7	11
50–59/64			88	12	6	6
Wykształcenie		gimnazjum i poniżej	87	13	6	7
		zasadnicze zawodowe	90	10	5	6
		średnie	74	26	16	16
		wyższe	63	37	20	24
Ogółem		81	19	11	12	
Ludność ogółem			79,6	20,4	11,5	13,8

Źródło: A. Szczucka, K. Turek, B. Worek, *Kształcenie przez całe życie*, PARP, Warszawa 2012, s. 21.

Podsumowanie

W strategii edukacji ustawicznej, tak ważnej dla Europy, dąży się do stworzenia europejskiego społeczeństwa uczącego się, z którego wyłoni się społeczeństwo postępu zdolne zapewnić niezależność wobec gospodarczych i społeczno-politycznych potęg na innych kontynentach. Nikt w zasadzie nie ma wątpliwości, że uczenie się przez całe życie jest ważne. Badania potwierdzają, że im wyższe wykształcenie w skali ogólnospołecznej, tym większa łatwość zatrudnienia, wyższa produktyw-

ność, lepsza jakość miejsc pracy, obniżenie wydatków z tytułu świadczeń dla bezrobotnych, zasiłków i wcześniejszych emerytur. Dodatkową korzyścią jest większy udział wykształconych obywateli w życiu społecznym, poprawa kondycji zdrowotnej społeczeństwa, redukcja przestępczości i większa satysfakcja osobista oraz samo-realizacja. Deprecjacja wiedzy jest nierozzerwalnie związana z szybkim rozwojem technologii. Pojawiają się nowe produkty, usługi i całe nowe branże. Eksperti PAN szacują, że do 2025 r. powstanie 250–300 tys. nowych miejsc pracy w zawodach opartych na wiedzy i będzie to ok. 45% wszystkich nowych miejsc pracy¹⁸.

W XXI w. pracownik powinien być przygotowany na to, że wielokrotnie w ciągu swojego życia zmieni pracodawcę, miejsce pracy i rodzaj wykonywanej pracy. Za 10–20 lat wielu z nas będzie pracowało w nieistniejących obecnie sektorach, świadcząc usługi teraz jeszcze niewynalezione i rozwiązując problemy, o których nie wiemy, że istnieją. Dlatego też tak ważna jest promocja idei uczenia się przez całe życie, by zmienić świadomość Polaków i ich nastawienie do podejmowania wysiłku na rzecz tego, by w efekcie żyć lepiej, wygodniej i pełniej.

Literatura

- Barwińska D., *Uczenie nieformalne i incydentalne w procesie całościowego uczenia się dorosłych*, w: *Edukacja ustawiczna dorosłych w europejskiej przestrzeni kształcenia z perspektywy polskich doświadczeń. Studia i szkice socjopedagogiczne dedykowane profesorowi Janowi Saranowi*, red. M. Pakuła, A. Dudak, Wyd. UMCS, Lublin 2009.
- Biała księga Komisji Europejskiej: Growth, Competitiveness and Employment*, 1993.
- Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce*, wyniki badań z 2011 r., www.bkl.parp.gov.pl.
- Ćwikliński A., *Zmiany w polskiej edukacji w okresie globalizacji, integracji i transformacji systemowej*, WN UAM, Poznań 2005.
- Edukacja dla pracy. Raport o rozwoju społecznym*, UNDP, Warszawa 2007.
- Europejska Strategia na rzecz Zatrudnienia*, UE 2011.
- Faron A., Zuchowicz M., Fiołka E., *Studenci Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu jako adepci europejskiego społeczeństwa wiedzy*, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, materiały konferencyjne „Polskie szkolnictwo wyższe w procesie budowania Europejskiego Społeczeństwa Wiedzy”, Conlino, Wrocław 2001.
- Komunikat Wspólnot Europejskich COM (2003) 58 ostatec.* Bruksela 2003, oprac. G. Sztajerka (European Commission, *The Role of the University in the Europe of Knowledge*, Brussels 2000).
- Łaszczok A., *Wiedza o sobie – kluczowy element LifeLong Learning*, w: *LifeLong Learning. Edukacja przez całe życie*, AJD, Częstochowa 2010.

¹⁸ *Edukacja dla pracy. Raport o rozwoju społecznym*, UNDP, Warszawa 2007.

- Memorandum dotyczące kształcenia ustawicznego*, dokument roboczy, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela 30 października 2000 r.
- Nonaka I., *The Knowledge – Creating Company*, „Harvard Business Review” 1991, No. 6.
- Prauzner T., *Lifelong Learning – edukacja przez całe życie*, w: *Edukacja techniczna i informatyczna*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza, Częstochowa 2011.
- Szkolnictwo niepaństwowe. Partnerstwo czy konkurencja?*, red. A. Karpieńska, MWN, Olecko 1997.
- The White Paper on Education and Training. Teaching and Learning – Towards the Learning Society*, European Commission, The Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 1995 (wyd. polskie: Komisja Europejska, *Biała księga kształcenia i doskonalenia. Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna – TWP, Warszawa 1997).
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (DzU z 1996 r., nr 67, poz. 329).
- Wawrzyniak B., *Odnawianie przedsiębiorstwa. Na spotkanie XXI wieku*, Poltext, Warszawa 1990.
- W Polsce jest za dużo studentów*, <http://wojcicki.salon24.pl/11312>.

ROLE OF LIFELONG EDUCATION IN THE REALIZATION OF EUROPEAN UNION CHALLENGES

Abstract

Under the “Europe 2020” European Union strategy, the achievement of a high level of social and economic development depends among others on innovation and creativity, which can only be ensured by very well educated people. Investments in education constitute an essential key to success for states with limited capital reserves of citizens, such as Poland.

At present, knowledge and information quickly become outdated; that is why the present-day employee, independently of the position occupied and the professional specialty, whether they are an owner of a company or they are hired by a company, must be open to those challenges and changes which enterprises or organizations in the market economy must face. For this reason, lifelong education is of a huge significance. Hence, the purpose of this article is to discuss the significance of lifelong education, its impact on economic development and an increase of social awareness. The objectives and forms of education and the latest research results are presented.

Keywords: lifelong education, human capital, education

Translated by Piotr Trojanek